

РЕЦЕНЗИЯ

от: доц. д-р Симеон Асенов, УНСС, катедра „Политология”,
професионално направление 3.3 „Политически науки”,

член на научно жури формирано със заповед РД-38-106/19.02.2024 г.
на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски”,

относно: публична защита на дисертационен труд на Антон Валериев Начев,

на тема:

„Европейските зелени партии и движения като фактор за европеизацията и модернизацията на българския политически процес след 1989 г.“,

за присъждане на образователната и научна степен
„доктор по политология”,

професионално направление: 3.3 „Политически науки“ (Международни отношения).

1. Информация за докторанта и докторантурата

Антон Начев придобива висше образование в бакалавърска (2013-2017 г.) и магистърска степен (2017-2019 г.) на обучение в катедра „Политология“ на СУ „Св. Климент Охридски”. По време на своето следване показва засилен интерес и ангажираност към политологията и процесите в политическия живот у нас и извън страната. През 2020 г. е приет в редовна форма на докторантура по научна специалност „Политология”. По време на своето обучение докторантът полага изпитите, реализира публикациите по темата на дисертацията и изпълнява прецизно другите дейности предвидени в индивидуалния учебен план. След проведено вътрешно обсъждане на дисертационния труд, докторантът е насочен към публична защита в началото на 2024 г.

Процедурата по насочване към публична защита на представения дисертационен труд е спазена. Документацията за изготвяне на настоящата рецензия е пълна и грижливо подготвена. Наред с дисертационния труд са представени автореферат, автобиография на докторанта, списък с публикациите и справка за научните приноси.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд с общ обем от 170 стандартни страници. Състои се от увод, четири глави, заключение и библиография. В дисертационния труд има направени 3 таблици, които илюстрират обобщения на емпирични данни използвани в подкрепа на авторския анализ. Библиографията съдържа монографии и научни статии на английски, френски и български език, резултати от социологически изследвания, устави, програми и предизборни документи на политическите партии, доклади на международни неправителствени организации.

Представената дисертация е насочена към изследване на влиянието на европейските зелени партии (с техните идеи и политики) върху българските зелени партии и политическия процес у нас след 1989 г. Това влияние е анализирано чрез концептуалната рамка на понятията европеизация и модернизация, които съпътстват демократичните промени в страните от Централна и Източна Европа след падането на комунистическите режими. Изследването на този въпрос има своята актуалност и причините за избора на темата са много добре обосновани от автора на дисертацията.

В *увода* (с.6-10) са формулирани точно задължителните елементи изисквани за подобен вид научно изследване. *Обект* на труда са зелените идеи и политики в българския политически процес след началото на демократичните промени, а *предмет* – имплементирането на идеи и политики от европейските зелени партии и движения към България. *Основната цел* е да се установят инструментите за възприемане на европейските зелени идеи и политики. Тази цел се реализира чрез формулирането на четири *изследователски задачи*, които определят съдържанието на отделните глави на дисертацията. Основната работна *хипотеза* е, че (1) европейските зелени партии и движения са централният фактор за модернизацията и европеизацията на българския политически процес в сферата на екологичните политики, и (2) това се постига не само непосредствено, но и чрез политиките на Европейския съюз. Оттук дисертацията логично предполага изследване и анализ на две линии на влияние на европейските зелени върху българския политически процес. Първата е, тяхното влияние и отражение върху идейно-програмното състояние и развитие на българските зелени партии; а втората имплементирането (включването и изпълнението) на зелените политики на ЕС, като политики на българските

правителства. Представените *изследователски методи и направените ограничения* са релевантни и приложени в последвалото разгръщане и изпълнение на разработката.

Първата глава (с.11-41) има теоретичен и концептуален характер. Тя изяснява основните понятия и идеологически позиции на зелените, ролята на теорията за постматериализма за възхода и оформянето на екологизма като нов политически проект и алтернатива на традиционните партии и политика в западните общества. Впоследствие анализът е насочен към понятията европеизация и модернизация. На концептуална основа е изяснено тяхното отношение и връзки с процесите на европеизация и модернизация на партиите и политическия процес в условията на осъществяван демократичен преход в т.нар. нови демокрации от Централна и Източна Европа (ЦИЕ), сред които е и България. Поставен е акцент на връзките между теориите и практиките на политическа и екологична модернизация, които оформят две фази в политическото поведение на зелените формации в новите демокрации. Теорията за политическа модернизация набляга на трансформацията на политическите институции и процесите на вземане на решения с течение на времето (първа фаза), докато теорията за екологичната модернизация се фокусира върху управлението на околната среда и разработването на политики в рамките на този развиващ се политически контекст (втора фаза). Тази връзка впоследствие е отнесена към двете фази в развитието на зелените партии и движения в България.

Втората глава (с.42-71) е насочена към изясняване на процеса на възникване на зелените партии и движения в Западна Европа, развитието на идейно-програмните им идеи и ценности, възхода на общественото влияние и парламентарното присъствие на зелените партии в четири „стари“ европейски демокрации (Германия, Франция, Великобритания и Белгия), наднационалното партийно групиране и разширяване на политическото представителство на зелените на равнище европейски парламент. Разкрити са принципните различия и специфики между зелените партии в Западна Европа и тези в страните от ЦИЕ. Направен е изводът, че практически зелените партии в Централна и Източна Европа се позиционират чрез „преобръщане“ на традиционния кливидж и разбиране за „ляво-дясно“ с сравнение с техните аналози от Западна Европа (с.59).

Трета глава (с.72-130) е посветена на изследване и анализ на българското „зелено пространство“ и неговите представители – различните зелени политически формации с техните идейно-програмни позиции и прегрупираня (от 1989 г. до сега), както и кратък

обзор на зелените неправителствени организации в гражданското общество. Тук е реализирано доказването на първата от двете линии на влияние на европейските зелени – тяхното отражение и присъствие в идеите, програмите и политическото поведение на българските зелени партии. Чрез задълбочен анализ и привеждане на подходящи примери е разкрит сложният генезис и особеностите при възникването и развитието в зеленото движение и партии в България. Те изразяват екологични проблеми и издигат политически искания, които са свързани тясно с дисидентската, протестна активност и дейността на антикомунистическата опозиция. Това ги прави фактор на демократизация и модернизация на българския политически процес след падането на комунистическия режим. В хода на еволюцията на субектите в зеленото пространство са открити два типа зелени формации. *Първият тип* формации (Зелена партия, Зелена България, Зелен Алианс, КЕП) се създават за участие в избори и достъп до ресурси, без активно политическо действие. Техните цели са по-скоро интеграция в системата, отразявайки екологични цели на програмно ниво. *Вторият тип* зелени формации („Екогласност“ и партия „Зелените“, преименувана през 2019 г. на „Зелено движение“) произтичат от граждански кампании и стремеж към обществена и политическа промяна в унисон със засилването на т.нар. „зелена вълна“ в Европа. В своето поведение те се отличават с по-широк подход и изразяване на нова политическа парадигма, базирана на демокрацията на участието, активно отношение към острите обществено-политически проблеми и гъвкав подход в търсенето на коалиционни партньорства. Направено е обобщението, че българските зелени движения и партии в своето възникване, оформяне и развитие възпроизвеждат ключови характеристики на европейските зелени формации.

Четвърта глава (с.131-152) развива втората линия заложената в хипотезата на изследването – анализ на имплементирането (включването и изпълнението) на зелените политики на ЕС, като политики на българските правителства. Използван е случаят с изпълнение на стратегията за „зелен преход“ на ЕС в рамките на т.нар. Зелена сделка и Механизма за справедлив преход от държавите членки. Тук подробно се излагат зелените политики и ангажименти залегнали в одобрения от Европейската комисия Национален план за възстановяване и устойчивост и Териториалните планове за справедлив преход (за региони Стара Загора, Кюстендил и Перник), които са поети за изпълнение от българските правителства в предстоящите две десетилетия. Те отразяват фазата на екологична

модернизация в политиката на ЕС и групата на зелените в Европейския парламент. Аргументиран е изводът, че екологичните политики са заложили от самия ЕС, докато зелените партии и движения – европейски и български – нямат самостоятелна роля в налагането и осъществяването на тези политики (с.150). В българския случай основен двигател и защитник на зеления преход и политики са самите правителства и управляващи мнозинства. В настоящата ситуация партия Зелено движение има ролята на публичен легитиматор на провеждането на европейските зелени политики чрез българската държава, отколкото самостоятелен и активен субект в екологичната модернизация.

В *заключението* (с.153-155) са направени обобщаващи изводи, които отразяват получените резултати и потвърждават формулираната в увода работна хипотеза.

3. Оценка на постигнатите резултати и научните приноси

Представеният за публична защита дисертационен труд е завършено изследване за влиянието и отражението на идеологията на зелените партии и движения в Европа, в идеите, програмните постановки и политики на българските зелени формации в политическия процес след 1989 г. Избраната методология е успешно приложена при изпълнението на основните задачи в отделните структурни единици на съдържанието.

Намирам, че изследователската работа е довела до постигането на следните научни резултати, които обобщено ще представя по следния начин:

- Разкрити на концептуална основа са влиянието и връзката на идеологията на зелените с процесите на демократизация, европеизация, политическа и екологична модернизация в новите демокрации от ЦИЕ, и в частност в България, след 1989 г.
- Направен е систематичен обзор на генезиса и развитието на зелените партии и движения в европейския политически контекст, чрез проследяване на тяхната идейна еволюция, трансформации и разширяване на ролята и мястото на зеленото представителство и политики в институциите и политическия дневен ред на ЕС.
- Изследван е процесът на възникване, формиране и развитие на зелените движения и партии в българското политическо пространство. Анализирани са идейно-политическото им повлияване от европейските зелени формации, техните прегрупираня, типологизация и въздействие върху демократичния политически процес у нас.

- Представен е процесът на имплементиране на зелени политики от ЕС към България, чрез т.нар. Зелена сделка и Механизма за справедлив преход от държавите членки. Доказано е, че той не се реализира пряко от европейските и български зелени формации, а чрез общата политика на Европейския съюз и националната политика на българските правителства.

В авторската самооценка на приносите направена в текста автореферата са изведени пет научни приноса, които се основават в своята цялост на представените изследователски резултати. Приемам формулираните от автора приноси под № 2, 3 и 4. Тези три приноса имат своите основания и покритие в текста на дисертацията.

Намирам, че първият принос е пределно общ и не е достатъчно точно формулиран с оглед предмета на дисертацията. По-точно е той да заяви, че това е първото изследване на влиянието и имплементирането на идеите и политиките на европейските зелени политически формации и на зелените политики на ЕС в българския политически процес след 1989 г. Приемам отчасти и изведения под №5 авторски принос. Тук съображението ми е от практически позиции. Налични ли са емпирични данни и резултати които показват устойчива тенденция, че екологичните политики водят до икономически растеж към настоящия момент в български условия? Вероятно това би могло да се потвърди от политическата практика в бъдеще. Тогава този принос би бил напълно оправдан.

Дисертационният труд отразява собствените изследователски усилия на автора. Не намирам недобросъвестно използване на друго авторство, чужди тези, научни резултати или цитиране. Направената проверка от специализиран софтуер на текста на дисертацията, не констатира плагиатство от чужди трудове или нарушаване на други авторски права.

4. Оценка на автореферата и публикациите

Представеният автореферат последователно и вярно отразява съдържанието на дисертацията. Не са открити несъответствия между него и текста на дисертационния труд.

Представени са 3 публикации по темата на дисертацията, което отговаря на изискванията. Те отразяват отделни аспекти от изследователската работа на докторанта. Налице са и няколко участия в проекти и конференции, които потвърждават неговата активност и интерес към научно-изследователската и експертна работа.

5. Критични бележки, препоръки и въпроси

Представеният за публична защита дисертационен труд е много добре разработен предвид зададените в увода изследователски елементи и постигнатия краен научен резултат. По стечение на обстоятелствата участвах в неговото предварително вътрешно обсъждане. Констатирам, че докторантът е взел под внимание голяма част от направените тогава бележки и препоръки в резултат на което дисертацията е със значително подобро качество и съдържание като научен текст.

В конструктивен дух отправям някои критични бележки и препоръки към дисертационния труд. Те не поставят под съмнение неговите научни достойнства и постигнати резултати.

Първо. Намирам, че глава трета би могла да се подобри в структурно и съдържателно отношение. Уместно е заглавието ѝ да се конкретизира и обвърже с темата на дисертацията. На отделни места в нейното съдържание има излишно натоварващ текста преразказ на програмни постановки и платформи, събития и действия от политическия живот на българските зелени формации. Тази глава може да бъде организирана по-ясно и проблемно ориентирано чрез извеждане на няколко критерии и обобщена подходящо в няколко допълнително направени обобщаващи таблици. По този начин ще е по-лесно и сравнимо за читателя да открие какви са различията в политическите програми и политическото поведение на зелените формации от 1990-те години и понастоящем например. Заимстването на информация от някои общоизвестни справочници и интернет източници следва да се избягва, защото не се вписва добре в стандартите за разработване на научно изследване.

Второ. Констатирам допускане на някои грешки от езиков и технически характер. В текста на дисертацията няма оформен нито един абзац, а неговото присъствие е правило и стандарт в българския език. На отделни места се забелязва употреба на различно глаголно време при осъществяване на авторския анализ. То следва да се уеднакви съобразно възприетата глаголна форма за писане на научен текст в такива случаи. Забелязва се и различно техническо оформление на заглавията при отделни глави и параграфи, различие в заглавието на четвърта глава изведено в съдържанието и впоследствие вътре в текста на работата (вж. с.3 във връзка със с.131) и др. Препоръчвам тези бележки да се имат предвид в бъдеща изследователска работа.

Отправлям следния въпрос към докторанта: каква е перспективата пред българските зелени партии и движения в контекста на нарастващата „зелена вълна“ в Европа и кризисните процеси в българската партийна система? Какви са техните перспективи за придобиване на самостоятелно парламентарно представителство и устойчиво присъствие в българската политика?

6. Заключение

Представеното дава достатъчно основания да се обобщи, че рецензираният дисертационен труд е самостоятелно изследване на актуален политологичен проблем, което съдържа научни и научно-приложни резултати и приноси.

На основание посоченото в рецензията и предвид изпълнението на законовите разпоредби на чл.6 от ЗРАСРБ и чл.27, ал.1 от Правилника за неговото прилагане, изразявам своята *категорична подкрепа „за“ присъждане на образователната и научна степен „доктор по политология“* на Антон Валериев Начев за разработения от него дисертационен труд на тема: „Европейските зелени партии и движения като фактор за европеизацията и модернизацията на българския политически процес след 1989 г.“

доц. д-р Симеон Асенов

София, 23 април 2024 г.